

УДК: 372.857

DOI 10.33514/1694-7851-2023-2-197-201

Чоров М.Ж.

пед. илим. док., проф.

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

chorov53@mail.ru

Дейдиева Р.У.

магистрант

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

seyit15032014@gmail.com

ОРТО МЕКТЕПТЕРДЕ БИОЛОГИЯНЫ ОКУТУУДА КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮК МАМИЛЕНИ ИШКЕ АШЫРУУНУН ЖОЛДОРУ

Аннотация. Макалада жалпы орто билим берүүчү мектептерде билим берүүнүн сапатын жакшыртуу, биологияны жогорку деңгээлде окутуунун негизинде окуучулардын билимдеринин, билгичтеринин, көндүмдөрүнүн жана негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрүнүн сапатын жогорулатуу башкы милдеттери каралган. Азыркы кездеги мектептин ишин компетенттүү мамиле маселеси – ар бир мугалимдин окуучуларды сапаттуу окутуп, тарбиялоого кесипкөйлүүлүктү талап кылууда.

Негизги сөздөр: компетенттүүлүк мамиле, компетенция, билим берүү, биология предмети, мектеп, биология предметинин компетенттүүлүгү.

Чоров М.Ж.

док. пед. наук, проф.

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

chorov53@mail.ru

Дейдиева Р.У.

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

магистрант,

г. Бишкек

seyit15032014@gmail.com

СПОСОБЫ РЕАЛИЗАЦИИ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА К ПРЕПОДАВАНИЮ БИОЛОГИИ В СРЕДНИХ ШКОЛАХ

Аннотация. Основной задачей статьи является способствование повышению качества образования в общеобразовательных школах, качества знаний учащихся, умений, базовых и предметных компетенций на основе высокого уровня преподавания биологии. Вопрос грамотного подхода к работе современной школы заключается в том, что от каждого учителя требуется профессионализм в сфере качественного обучения и воспитания учащихся.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, образование, предмет биологии, школа, предметная компетенция биологии.

Chorov M.Zh.

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kyrgyz State University named after I. Arabaev
Bishkek c.
chorov53@mail.ru

Deidieva R.U.

Kyrgyz State University named after I. Arabaev
Master's Student
Bishkek c.
seyit15032014@gmail.com

WAYS TO IMPLEMENT A COMPETENCY-BASED APPROACH TO TEACHING BIOLOGY IN SECONDARY SCHOOLS

Abstract. The main objectives of the article are to improve the quality of education in secondary schools, improve the quality of students' knowledge, knowledge, skills, basic and subject competencies based on a high level of teaching biology. The question of a competent approach to the work of a modern school lies in the fact that every teacher requires professionalism of high-quality teaching and education of students.

Keywords: competence approach, competence, education, subject of biology, school, subject competence of biology.

Бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндөгү» Мыйзамынын, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2014 - жылдын 21-июнундагы №403 Токтому менен бекитилген «Кыргыз Республикасынын жалпы мектептик билимдин Мамлекеттик билим берүү стандартынын» негизинде жалпы орто билим берүүчү мектептерде «Биология» боюнча предмети окутулуп жатат. «Биология» предметтик стандарт жалпы мектептик билимдин Мамлекеттик билим берүү стандартынын табигый билим берүү тармагынын бири болуп саналат.

Кыргыз Республикасынын билим берүүсүнүн педагогикасына салымын кошкон окумуштуу Э. М. Мамбетакуновдун эмгектеринде “Компетенция” – бир жарандын таанып-билүү жана тайрыйбасынын негизинде чече турган суроолор катары карап, окутуучунун психологиялык-педагогикалык компетенттүүлүктү калыптандыруу этаптарын белгилеген [3].

Ал эми компетенттүүлүк – латын тилинен которгондо competens – шайкеш, туура келүү, ылайыктуу, жөндөмдүү дегенди билдирет жана кайсы бир тармакта ар тараптуу билимге жана билгичтиктерге ээ болуусу. Билим берүүнүн сапатын жакшыртуу, инсандын маалыматтык мейкиндикте гармониялык өнүгүүсүн камсыз кылууну жана маалыматтык маданиятка ээ болууну окутуу процессинде компетенттүүлүк мамиле ишке ашырат жана ага жетүүнү шарттайт. Мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгү фундаменталдык, технологиялык билим жана педагогикалык ыкмалар аркылуу калыптандырылат. Фундаменталдык билимдер – философия, психология, педагогика, методика; технологиялык билим – окуу, сабактан тышкары иштер жана педагогикалык – окутуунун жаңы технологиялары кирет.

Азыркы педагогикалык илимде окутуу жана тарбиялоо процесси

компетенттүү мамилени негизинде калыптандыруу маселеси каралууда. Кыргыз Республикасынын билим берүү системасына салымын кошкон педагогдор Н.А. Асипова, К.Д. Добаев, А.М. Мамытов, М.А. Ногаев, А.К. Наркозиев, А.К. Чалданбаевалар компетенттүүлүк мамилени изилдешкен. Ал эми биология жаатында А.К. Чалданбаева атайын компетенцияларды калыптандыруу жана педагогикалык шарттарын аныктаган.

Адамдын табиятка, коомго, өзүнө карата мамилелик маданиятынын өзөгү болуп биологиялык билимдер саналат. Өлкөбүздүн заманбап илимдин алдыңкы жетишкендиктерине негизделген биологиялык билим жаратылыштын жана турмуш-тиричилигинин айкалышынын негизинде күнүмдүк жашоого, окуучунун руханий абалына үзгүлтүксүз тийгизген таасиринин алдында окуучуларда белгилүү бир ой-жүгүртүү жөндөмдүүлүгү калыптанат. Мындай шарттар адамдын ар тараптуу өнүгүп-жетилүүсү үчүн негизги баалуулук катары кызмат кылуусу жана өз аймагынын жаратылыш ресурстарын сарамжалдуу пайдалана билүүсү, экологиялык жактан билимдүү инсандын калыптанышына өбөлгө түзөт [1].

Предметтик компетенциялар – бул конкреттүү предметтик тармакта конкреттүү аракетти натыйжалуу аткаруу үчүн жана адистик билимди, ар түрдүү предметтик билгичтикти, көндүмдү, ой жүгүртүү ыкмасын камтыган өзгөчө жөндөмдүүлүк.

Биологиядагы предметтик компетенттүүлүк – жеке компетенттүүлүк өзөктүү компетенттүүлүккө карата, биологиядан алган билимдердин топтомунун жыйынтыгы катары аныкталат. Биология предметинен жалпы билим берүүнүн мамлекеттик стандартынын компонентинде көрсөтүлгөн ыкмаларды чагылдырат жана биологиялык билим берүүнү компетенттүүлүк мамиле: колдонмо маалыматты киргизүү аркылуу мазмундун практикага багытталган жана инсанга багыттап окутуу; биологиялык билим берүүнүн мазмунуна окуу ишмердүүлүгүнүн айрым ыкмаларын киргизүү жана негизги компетенцияларды өнүктүрүү жолу менен активдүүлүктү жана компетенттүүлүк мамилелерди ишке ашыруу; маалыматтык компетенцияны калыптандыруу.

Биологияны окутуу курсунда окуучулардын окуу процессинде ээ боло турган компетенциялардын негизги түрлөрү:

1. Маалыматтык;
2. Социалдык-коммуникативдик;
3. Өзүн-өзү уюштуруу жана көйгөйлөрдү чечүү.

Биология сабагында колдонулуучу компетенциялардын түрлөрүнө конкреттүү мисалдарды карап көрөлү:

1. Мазмундук компетенттүүлүк – окуу ишинин мазмунуна жана процессине баалуулук мамилеси жана кызыгуусу реалдуу жашоого, курчап турган чындыкка дайыма кайрылуу менен калыптанат. Биология сабагын өтүүдө көптөгөн тирүү объекттер (өсүмдүктөр, сөөлжандар, балыктар, курт-кумурскалар) жана ошондой эле муляждар, гербарийлер, коллекциялар ж.б. колдонулуп, окуучу өзүнүн жашоосунда жолуктурган көптөгөн кубулуштарды, алардын пайда болуу себептери жана механизмдери менен таанышып, жаңы көз караштарды пайда кылат. Бул компетенциянын алкагында окуучу курчап турган дүйнөнү көрүү жана түшүнүү, анда болуп жаткан процесстерге “эмне үчүн?”, “эмнеге?”, “эмне себептен?” жана “кандайча” деген суроолорду берүүсү калыптанат жана жаратылышты бир бүтүн нерсе катары кабыл алып, предметтер аралык сабактар дүйнөнүн бирдиктүү картинасын түзүүгө жардам берет, демек, окуучу баалуулук компетенттүүлүккө ээ болот.

1-сүрөт. Предметтик компетенттүүлүк

Түйүндүү компетенттүүлүк окуучунун социалдык тажрыйбасына негизделип жана окуу предметтеринин негизинде жүзөгө ашырылган көп функциялуулукка ээ болгон предметтен жогору турган коомдук, мамлекеттик, кесиптик заказдарга ылайык аныкталган, ченелүүчү билим берүүнүн натыйжасы жана өзүнө маалыматтык, социалдык-коммуникативдик жана өзүн-өзү уюштуруу жана көйгөйдү чечүү компетенттүүлүктөрдү камтыйт (1-сүрөт).

- **Маалыматтык компетенттүүлүк** – биология илиминин негизги түшүнүктөрүнүн, өсүмдүктөрдүн жана жаныбарлардын көп жана артүрдүүлүгүнүн, клетканын химиялык курамынын, түзүлүшүнүн, клеткалык теориянын, эволюциялык теориянын негизги мыйзам ченемдүүлүктөрүнүн негизинде билимдерин өздөштүрүү максатында маалымат булактарын пайдалануу, далилдерди, так аныктамаларды берүү, өз ишмердүүлүгүн ишке ашыруу.

- **Социалдык-коммуникативдик компетенттүүлүк** – өзүнүн оюнун, көз карашын башка окуучулардын ойлорун, кызыгууларын жана идеяларын эске алуу менен мамиле түзүү даярдыгы. Мисалы, клеткадагы органикалык эмес жана органикалык заттардын курамы, түзүлүшү, касиеттери, клетканын органоиддери, өсүмдүк жана жаныбарлар клеткаларынын түзүлүшү жана айырмачылыктарын ажырата билүүсү, эволюциялык теориянын, генетика мыйзамдарынын негизинде билимдерге ээ болуусу.

- **Өз алдынча уюштуруу жана көйгөйлөрдү чечүү** компетенттүүлүгү – көйгөйлөрдү өз алдынча чечүүгө же башка адамдар менен өз ара аракеттенүү менен маалыматта, окуу жана турмушунда карама-каршылыктарды табууда жана ар кандай ыкмаларды пайдалануу менен чечимдерди кабыл алууга болгон даярдык [5].

2-сүрөт. Биологияны окутууда компетенттүүлүк мамилени ишке ашыруунун модели

Предметтик стандарттын методологиялык негизи болуп предметтин фундаменталдык өзөгүн, мазмундук тилкелерди аныктоого ошондой эле окуучуларда өзөктүү жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн ортосундагы мамилелерди жана байланыштарды айкалыштырган Кыргыз Республикасынын орто мектептеринде биологияны окутууда компетенттүүлүк мамилени ишке ашыруу модели иштелип чыкты (2-сүрөт).

Жыйынтыктап айтканда, орто мектептерде биологияны окутууда предметтик компетенттүүлүк мамилени ишке ашыруунун модели сунушталды.

Колдонулган адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарында 6–9-класстары үчүн «Биология» боюнча предметтик стандарты. – Б. 2020. – 35 б.
2. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарынын 10–11 класстары үчүн «Биология» боюнча предметтик стандарты (Базалык деңгээл). – Б.2020. – 96 б.
3. Мамбетакунов Э.М. Компетентностный подход к педагогическому образованию [Текст] / Э.М. Мамбетакунов // Вестник КНУ им. Ж. Баласагына. – Бишкек, 2013. – №1. – С. 37–39.
4. Пискунов А.И. Педагогическое образование: концепция, содержание, структура [Текст] / А.И. Пискунов // Педагогика. – 2001. – С. 41–46.
5. <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/96691/10?cl=ky-kg>.

Рецензент: пед. илим. канд., доц. Усенгазиева Г.С.